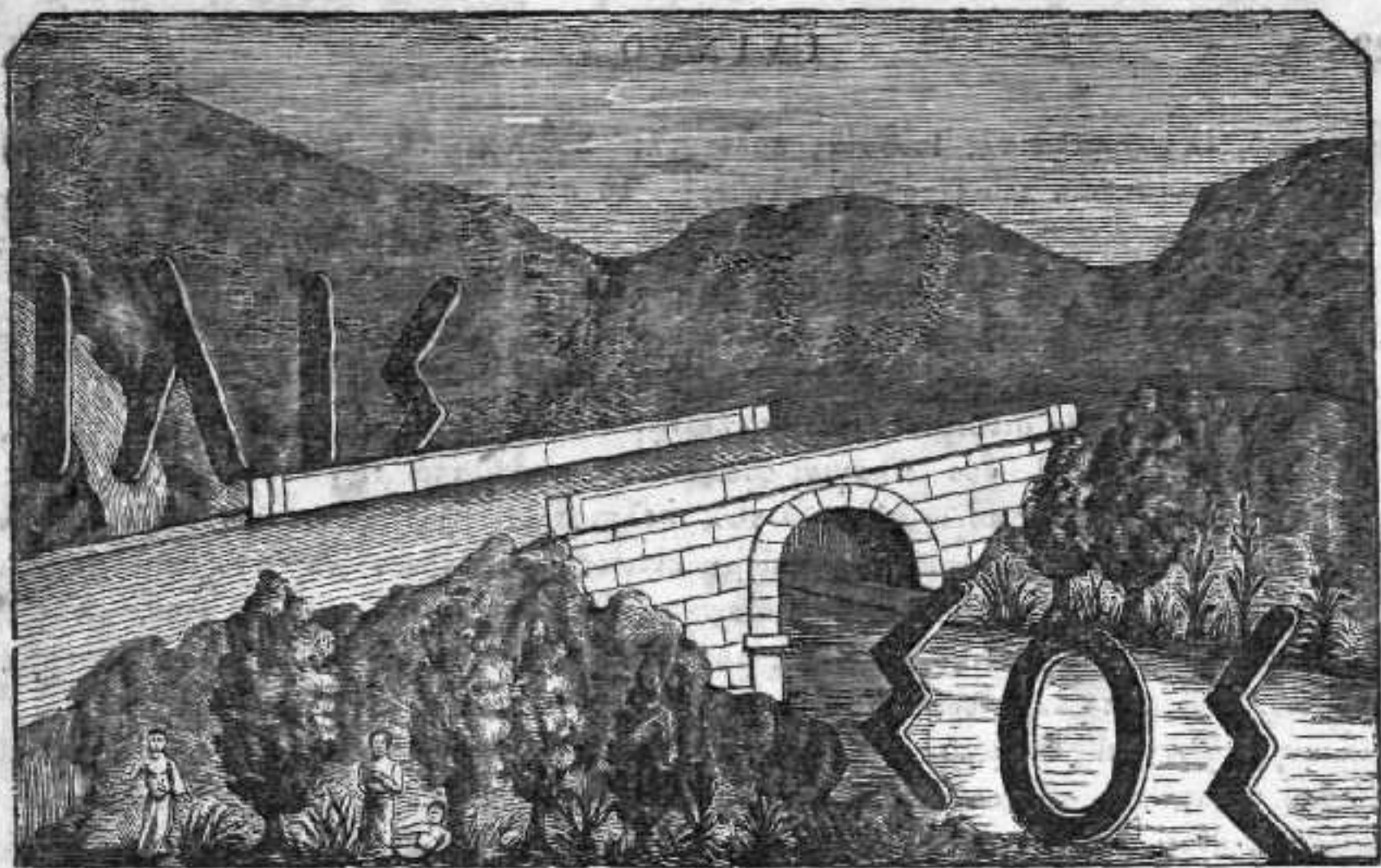

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ.

Ἐκδιδόμενον ἅπαξ τοῦ μηνός.

Ἐν ΑΘΗΝΑΙΣ 15 Μαρτίου 1869.

| ΕΤΟΣ Α΄. ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ ΙΑ΄.

ΟΙ ΕΝ ΡΩΜΗ ΜΟΝΟΜΑΧΟΙ.

Αἱ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων καθιερωθεῖσαι πρὸς τιμὴν τῶν θεῶν ἑορταὶ δὲν ἐπανηγυρίζοντο μόνον εἰς τοὺς ναοὺς τοὺς πρὸς τοῦτο καθιερωμένους· δημόσιοι διασκεδάσεις, διαρκοῦσαι συχνάκις ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας, ἐλάμβανον χώραν εἰς εὐρύχωρα μέρη, ἃτινα ὠνομάσθησαν αἰπποδρόμια καὶ αἱ στάδια ἐν Ἑλλάδι, καὶ Circus ἐν Ῥώμῃ.

Ταρκύνιος ὁ πρεσβύτερος ιδρύσατο τὸ πρῶτον στάδιον εἰς τὴν κοιλάδα τὴν εὐρισκομένην μεταξὺ τῶν ὀρέων Ἀθεντίνου καὶ Παλατίνου. Ἦτο ἀπλοῦν ξύλινον οἰκοδόμημα, ἔχον τέσσαρας σειρὰς βαθμίδων, τεθειμένων ἐν εἵδει ἀμφιθεάτρου ἐντὸς περιβάλλου ὠοειδοῦς.

Μετά τινας λιτανείας καὶ θυσίας πρὸς τοὺς θεοὺς, τὸ στάδιον κατελείφθη εἰς τοὺς μαχητὰς, εἰς τοὺς δισκοβόλους, εἰς τοὺς δρομεῖς, εἰς τοὺς μονομάχους, καὶ εἰς τοὺς θηριομάχους.

ὑπὸ τοὺς διαδόχους τοῦ Ταρκυνίου ἡ Ῥώμη εἶχε πλέον τῶν δέκα πέντε σταδίων, ὠκοδομημένων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς κολοσσαῖα μεγέθη, καὶ κεκοσμημένων δι' ἐκτάκτου μεγαλοπρεπείας. Τὰ κυριώτερα ἦσαν, τὸ μέγα στάδιον τοῦ Ταρκυνίου, δυνάμενον νὰ περιλάβῃ δέκα πέντε μέχρις εἰκοσι χιλιάδων θεατῶν, τὰ Στάδια τοῦ Ἀλεξάνδρου, τοῦ Φλαμινίου, τοῦ Ἐλεγαθίου, τοῦ Καρακάλλα, τοῦ Καστρένη, τοῦ Δομιτίου, τοῦ Φλώρου, τοῦ Ἐντίμου, τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος, τοῦ Νέρωνος, τοῦ Σαλουστίου καὶ τὸ θέατρον Κολοσσαῖον, τὸ μεγαλύτερον πάντων, οὗτινος ἡ οἰκοδομὴ ἤρχισε, ἀπὸ τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ Αὐτοκράτορος Οὐε-

σπεσιανοῦ, ἐκ τοῦ κατὰ τῆς Ἰουδαίας πολέμου καὶ ἐπεραιώθη ὑπὸ τοῦ Τίτου. Τὸ ἀληθές του ὄνομα ἦτο ἀμφιθέατρον Φλαβιανόν, ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς φυλῆς τοῦ Οὐεσπεσιανοῦ.

Ὅπως τὰ νεώτερα θέατρα, ἦσαν καὶ τὰ στάδια ταῦτα ὠκοδομημένα· αἱ διαστάσεις καὶ ὁ στολισμὸς μόνον διέφερον. Ἦσαν σχήματος ἐλλειπτικοῦ· αἱ δύο πλάγαι ὄψεις του καὶ μία τῶν κυκλοειδῶν πλευρῶν του, ἦτις τὰς συνήνου, ἐχρησίμευον ὡς ἔρεισμα εἰς τὰς ἀμφιθεατρικῶς τεθειμένας βαθμίδας· ἡ τετάρτη, ἦτις ἐσχημάτιζε τὸ βάθος τοῦ σταδίου, συνέκειτο ἐκ στοῶν πεφραγμένων διὰ κιγκλίδων καὶ ἡριθμημένων· ὑπὸ τὰς ἀψίδας τῶν στοῶν τούτων ἀνέμενον τὸ σημεῖον τῆς ἀναχωρήσεως τὰ τέθριππα. Προσέτι ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς κιγκλιδωτοὺς θόλους ὤρμων αἱ τίγρεις καὶ οἱ λέοντες κατὰ τῶν θηριομάχων ἢ τῶν χριστιανῶν. Μακρὸς τοῖχος, νήσσα (spina) λεγόμενος, τεσσάρων μέτρων πάχους καὶ δύο μέτρων ὕψους, διήρει τὸ στάδιον εἰς δύο μέρη ἴσα· ἡ νήσσα ὑψοῦτο εἰς τὸ στάδιον τοῦ Καρακάλλα, ἐν τῶν τῶν ὠραιότερων διὰ τὰς ἀναλογίας του, εἰς 150 μέτρα, καὶ εἰς 58 μέτρα ἡ θριαμβευτικὴ θύρα, ἦτις ἔδωκεν εἰς τὰ ἐκτὸς. Τὸ στάδιον ἦτο μήκους 432 μέτρων εἰς τὸ μεγαλύτερον μῆκος του καὶ 70 μέτρων πλάτους· τὰ ὅρια τοῦ σταδίου ἦσαν τοποθετημένα εἰς τὰ ἄκρα τῆς νήσσης (spinae) εἰς ἀπόστασιν περίπου τριῶν μέτρων. Πέριξ τῶν ὁρίων τούτων οἱ ὁδηγοὶ τῶν ἀρμάτων ὤφειλον ἐπτάκις νὰ περιστραφῶσι διὰ νὰ λάβωσι τὸ βραβεῖον.

Εἶναι εὐκόλον νὰ ἐννοήσῃ τις τὰς δυσχερείας καὶ τοὺς κινδύνους τῶν κινήσεων τούτων ὡς ἐκ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς διατάξεως τοῦ ἵπποδρομίου. Τὰ ἡνία τῶν ἀρμάτων, ἡ ἐπισώρευσις τῶν ἡνιόχων καὶ τῶν πληγωμένων ἢ φονευμένων ἵππων, καθίσταν πολλὰκις τοὺς διαδρόμους τούτους ἀδιαβάτους· ἀλλ' ἐκεῖ τότε ἐπεδεικνύετο ἡ ἐπιδεξιότης τῶν τελευταίων δρομέων, τῶν ἀποίων οἱ δρόμοι ἐχάραττον αὐλακὰ ἐρυθροῦν ἐπὶ τῆς ἄμμου τοῦ σταδίου.

Ἐν τῷ μέσῳ τῆς νήσσης (spinae) ὑψοῦτο μικρὸς ναὸς, ἢ ὀβελίσκος τις ἀφιερωμένος εἰς τὸν ἥλιον, καὶ ἀγάλματα τοῦ ἐρίππου Ποσειδῶνος, τοῦ Καστορος καὶ Πολυδεύκου,

τῆς Συβίλλης, τῆς Τύχης καὶ τῆς Νίκης.

Τὸ στάδιον, ἐξ ἄμμου λεπτῆς καὶ ἐνίοτε ἐστολισμένης διὰ κόνεως ἐκ κινabάρεως καὶ διὰ τέφρας πρασίνου, δὲν ἦτο κατ' ἀρχὰς χωρισμένον τῶν θεατῶν ἢ διὰ κιγκλίδος σιδερᾶς, τεθειμένης εἰς τὴν βάσιν τῆς πρώτης ἐσωτερικῆς βαθμίδας· ἀλλὰ τὰ μακρινὰ πηδήματα τῶν Τίγρεων καὶ αἱ ἀπελπιστικαὶ προσπάθειαι τῶν Ἐλεφάντων, οἵτινες προσεπάθουν νὰ τὴν ἀποσπάσωσι, κατέπεισαν τὸν Καίσαρα νὰ ἀνοίξῃ τάφρον δέκα ποδῶν βάθους καὶ πλάτους, ἣν ἐπλήρουν ὕδατος πρὶν οἱ θεαταὶ εἰσελθῶσιν.

Ἐν ταύταις ἡ τάφρος δὲν ὑπῆρχεν εἰς ὅλα τὰ Ῥωμαϊκὰ θέατρα· τὸ στάδιον τινῶν ἦτο ὠκοδομημένον εἰς τρόπον ὥστε νὰ δύναται νὰ μετασχηματισθῇ εἰς λεκάνην εὐρείαν διὰ ναυμαχίας· τοῦτο ἦτο ἐξαίρεσις. Δὲν θὰ φέρω ὡς παράδειγμα τὸ θέατρον τοῦ Φλαμινίου, ἐνθα ὁ Αὐγουστος ἔδωκε μάχην κροκοδείλων, ἢ κάλλιον εἰπεῖν, ἔδειξε τοὺς κροκοδείλους, οὓς ἔφερεν ἐκ τῆς Θηβαίδος.

Ἐξ ὅλων τῶν Ῥωμαϊκῶν θεάτρων τὸ Κολοσσαῖον εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὠκοδομήθη μὲ τὰς καταπληκτικωτέρας ἀναλογίας καὶ τὰ ἐρείπειά του ἔμειναν ὡς αἰώνιον μνημεῖον τῆς ἰσχύος τῆς Ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας.

Σχήματος ὠρειδοῦς ἔχει περιφέρειαν 547 μέτρων· ἡ ἐξωτερικὴ του ὄψις ὕψους 52 μέτρων εἶναι ἐσχηματισμένη διὰ τεσσάρων κιονίσκων τεθειμένων ἐπ' ἀλλήλων, ῥυθμοῦ Δωρικοῦ, Ἰωνικοῦ καὶ Κορινθιακοῦ· 80 κίονες μαρμάρينوι ἐβάσταζον τὴν ἀνωτέραν στοάν. Τὸ στάδιον, μήκους 85 μέτρων καὶ πλάτους 60, ἠδύνατο νὰ μετασχηματισθῇ εἰς λεκάνην διὰ τὰς ναυμαχίας καὶ τὰς μάχας τῶν κροκοδείλων καὶ ἱπποποτάμων. Ἐννεμήκοντα χιλιάδες θεατῶν εὗρισκον θέσιν ἐπὶ τῶν βαθμίδων· αἱ πύλαι καὶ αἱ ἐσωτερικαὶ πάροδοι ἦσαν τοσαῦτον εὐρεῖαι, ὥστε μία ὥρα ἤρκει διὰ τὴν εἴσοδον καὶ ἐξοδον τοῦ σμήνους τούτου τῶν θεατῶν.

Ἵπερμεγέθης σκηνή, ἐκτεινομένη τῇ βοήθειά σχοινίων καὶ ἰστών, ἐξησφάλιζε τοῦ ἡλίου καὶ τῆς βροχῆς τοὺς θεατὰς καὶ τοὺς δραματούργοις τῶν αἵματηρῶν τούτων θεαμάτων.

Ὁ αὐτοκράτωρ κατεῖχε ἐν τῷ θεάτρῳ θέσιν ἰδιαιτέραν, φέρουσαν τὸ ὄνομα Pulvinage. Αὕτη ἦτο συνήθως εἰς τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν ἀπέναντι τοῦ πρώτου ὀρίου.

Ἐκ τῆς θέσεως Pulvinage ὁ αὐτοκράτωρ εἶδεν τὸ σημεῖον τῆς ἀναχωρήσεως, ἀναπτύσσων τὴν Μάππαν, εἶδος ἐπικαλύμματος ἐξ ἐρίου λευκοῦ.

Οἱ νικηταὶ ἐξήρχοντο διὰ τῆς θριαμβευτικῆς θύρας.

Οἱ δούλοι οἱ προσκεκολλημένοι εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ θεάτρου μετέφερον τοὺς πληγυμένους διὰ τῆς Sandapilaria πύλης, ἥ τις ἦτο κατέναντι τῆς αὐτοκρατορικῆς θέσεως. Δύο ἕτεραι θύραι ἠνοίγοντο ἐξ ἐκάστης πλευρᾶς· διὰ τῶν θυρῶν τούτων εἰσῆρχοντο οἱ μαχηταὶ καὶ οἱ μονομάχοι.

Αἱ πεζοδρομίαι, αἱ ἱπποδρομίαι ἢ αἱ ἀρματοδρομίαι ἀπετέλουν τὸ τέλος τῶν ἀγώνων τοῦ θεάτρου.

Αἱ πεζοδρομίαι ἐτελοῦντο ἀπὸ νέους εἰς τὸ θέατρον, ἐπιτυχία, ἥ τις διήρκεσε μέχρι Κρήτας, οἵτινες ἦσαν μοναδικοὶ εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ ἀγώνος.

Εἰς τὰς ἀρματοδρομίας (missus) ὁ νικητὴς ὥφειλε νὰ κάμῃ ἐπτάκις τὸν κύκλον τῆς νήσσης (spinae), ὅπως προηγουμένως διελάβομεν. Ἐκαστος κύκλος ἠριθμεῖτο ὑπὸ τῶν τεθειμένων ὑπηρετῶν εἰς ἕκαστον ἄκρον τῆς νήσσης, ἐνώπιον δύο μικρῶν ναῶν, οἵτινες ἐβάσταζον ὁ εἰς ἐπτά δελφίνας καθιερωμένους εἰς τὸν Ποσειδῶνα, καὶ ὁ ἕτερος ἐπτά ὡς καθιερωμένους εἰς τὸν Κάστορα καὶ Πολυδεύκην. Καθ' ἣν στιγμὴν τὰ ἄρματα διήρχοντο μεταξὺ τοῦ ὀρίου καὶ τῆς νήσσης, ὁ ὑπηρέτης ὤψωνεν ἕνα τῶν δελφίνων ἢ ἕν τῶν ὧν, δεικνύων αὐτῷ εἰς τοὺς θεατὰς τὸν ἀκριβοῦς ἀριθμὸν τῶν γενομένων περιστροφῶν καὶ τῶν ὑπολειπομένων. Ὁ πρῶτος δρομεὺς ὁ ἐκπληρώσας τὴν ἀποστολὴν του ἐδέχετο τὸ βραβεῖον.

Τέσσαρα ἄρματα, παριστάνοντα τόσας φατρίας, διακρινόμεναι ἀλλήλων διὰ τῶν χρωμάτων ἐρυθροῦ, κυανοῦ, λευκοῦ καὶ πρασίνου, ἅτινα ἔφερον οἱ ἡνίοχοι, ἀπετέλουν ἀποστολὴν· ὅθεν ὁ αὐτοκράτωρ, οἱ ὑπατοί, οἱ ἱππεῖς καὶ ὁ λαὸς διεπληκτίζοντο συγχνάκις διὰ τὰς διαφόρους φατρίας, ὑποστηρίζοντες αὐτὰς μετὰ φανατισμοῦ, καὶ αἱ μεγαλείτεροι ἀταξίαι προέκυψαν ἐκ τοῦ ἐν-

θουσιασμοῦ τούτου, φθάνοντος μέχρι φρενη-
τίας. Τὰ χρώματα ταῦτα τῶν φατριῶν καὶ ὁ ἀνταγωνισμὸς αὐτὸς ὑπῆρξε μέχρι τῶν ἡμερῶν τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Αἱ 40 χιλιάδες ἀνθρώπων, αἵτινες κατεσφάγησαν ἐπὶ τῆς βασιλείας του, κατήγγησαν διὰ παντός τὰς φατρίας κατὰ τοὺς ἀγῶνας τοῦ θεάτρου.

Ὁ Ῥωμαϊκὸς λαὸς, ὅστις διήρχετο πλέον τοῦ τετάρτου τῆς ὑπάρξεώς του ἐπὶ τῶν βαθμίδων τοῦ Κολοσσαίου, ἤρχισε νὰ μαθύηται ἐκ τοῦ πολλοῦ αἵματος. Οἱ μαχηταὶ καὶ οἱ δισκοβόλοι, ὧν οἱ ἀγῶνες τὸν διεσκέδασαν ἐπὶ τινα καιρὸν, δὲν τῷ προσέφερον μετ' ὀλίγον ἢ διαφέρον μέτριον.

Τὸ θέαμα, τὸ μᾶλλον συγκινητικὸν καὶ τὸ μᾶλλον εὐνοούμενον παρὰ Ῥωμαίοις, ὑπῆρξε τὸ τῶν ἀγώνων τῶν μονομάχων καὶ τῶν τρομερῶν τούτων ἀναμίξεων τῶν θηριωδῶν ζώων, ῥιπτομένων φύρδην μίγδην καὶ λείοντων.

Αἱ μάχαι τῶν θηρίων ἐτελοῦντο ἐν γένει πρὸς τὸ τέλος τῆς ἡμέρας μετὰ τὰς ἀρματοδρομίας καὶ τὴν πάλιν τῶν μονομάχων. Ἦτο ὡς τὸ κωμικὸν μέρος, ἢ κατὰ πτωσις τοῦ παραπετάσματος τοῦ θεάματος.

Αἱ μάχαι αὗται ἐπλούτιζον τοὺς Ἀφρικανοὺς ἐμπόρους, οἵτινες ἐναύλουν διὰ τὴν Ὀστίαν πλοῖα πλήρη λεόντων τῆς Λιβύας, Ἀσσυρίων τίγρεων, ἐλεφάντων καὶ καμήλων, κροκοδείλων τοῦ Νείλου καὶ ἱπποποτάμων. Ἡ Ῥετία καὶ τὰ Ἀπέννινα ἐπρά-
μήθευον λύκους καὶ ἄρκτους· ἡ τέχνη ἦτο παραγωγικὴ, ἀλλ' οἱ προμηθευταὶ οὗτοι τοῦ θεάτρου δὲν ἐπῆρχουν πάντοτε εἰς τὸ νὰ προμηθεύωσι ζῶσαν σάρκα εἰς τὰ κλωβία τοῦ Κολοσσαίου. Αἱ ἑκατόμβαι τῶν τίγρεων καὶ τῶν λεόντων ἦσαν συνεχεῖς ἐν Ῥώμῃ καὶ ἔπρεπε νὰ δαπανήσῃ τις πολὺν χρυσὸν καὶ αἶμα διὰ νὰ ἀντικαταστήσῃ τὸ ἑκατοστὸν τῶν λεόντων καὶ τίγρεων.

Ἐν τούτοις οἱ σωροὶ τῶν ἀποθνησκόντων ζώων δὲν εἶχον χορτάσει τὰς σκληρὰς ὀρμὰς τοῦ λαοῦ, ὅστις πρὸ παντός ἐπεθύμει τὸ θέαμα τῆς ἀνθρωπίνης ἀγωνίας, τὴν ἀπελπισμένην πάλιν τῶν θηριομάχων, τῶν κατα-

δικασθέντων είτε διότι ἦσαν αἰχμάλωτοι, είτε διότι ἦσαν δούλοι ἐγκληματίσαντες, τὰς φωνὰς ταύτας τῆς ἀπελπισίας καὶ τῆς λύπης, τὰς ὠρυγὰς τῶν πειναλέων ζώων διὰ τὴν σάρκα δυστυχοῦς τινος, τὰ μανιώδη λακτίσματα καὶ τὸν τριγμὸν τῶν συντριβομένων ὀστέων.

Ἡ Ῥώμη τοσοῦτον εὐχαριστεῖτο εἰς τὴν θέαν τῶν ἀνθρωπίνων τούτων σφαγείων, ὥστε ἐπλήρωσεν ἀμέσως ἀνθρώπους ἐλευθέρους, οἵτινες ἐξησκήθησαν εἰς τὴν τέχνην τῶν θηριομάχων, πωλοῦντες τὸ σῶμά των κατὰ τὰς κηδείας ἢ τὰς δημοσίους τελετάς, διὰ νὰ τὸ ἐξαγοράσῃ διὰ τοῦ ἀδამάστου θάβρου καὶ τῆς θαυμασίας ἐπιτηδειότητός των.

Ὁ κίνδυνος, ὅστις μεθύει καὶ προσελκύει, ἔρριψεν ἀργότερον τρίτην τάξιν θηριομάχων εἰς τὴν κονίστραν. Νέοι ἐκ τῶν εὐγενεστέρων οἰκῶν τῆς Ῥώμης, εὐνοούμενοι τοῦ Αὐγούστου, ἦλθον νὰ παλαίσωσιν ἀντὶ τῶν μισθοδοτούμενων θηριομάχων, οἵτινες τοὺς εἰσήγαγον εἰς τὰ μυστήρια τῆς ἐπικινδύνου αὐτῶν τέχνης.

Ὁ Νέρων μὴ εὐχαριστούμενος νὰ ᾔναι ὁ πρῶτος ἡνίοχος τῆς αὐτοκρατορίας του, ὁ Νέρων ὁ αὐλητής, κατέβη εἰς τὸ στάδιον καὶ ἔδειξεν εἰς τὸν λαὸν ὅτι εἶναι ἐπίσης ἐπιτήδειος τοξότης, ὅσον καλὸς χορευτής. Ὁ Κόρμμοδος, ὁ Ῥωμαῖος Ἡρακλῆς, ὁ μονομάχος οὗτος ὁ μεταμφιεσμένος εἰς αὐτοκράτορα, ἐπάλαισε περισσοτέρας τῶν ἑπτακοσίων φορῶν εἰς τὰ θέατρα.

Αἱ ναυμαχίαι ἐδίδοντο ἐκτάκτως εἰς τὸν μέγαλον θέατρον (diis magnis) ἡ ἐκτασίς του ἐπέτρεπε νὰ μεταβάλλεται εὐκόλως τὸ στάδιόν του εἰς λίμνην· ἀλλ' ὁ σφετερισμὸς οὗτος, ἐπινοηθεὶς κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ πρώτου καρχηδονικοῦ πολέμου, ἐπὶ σκοπῷ ἐξασκήσεως τῶν ναυτῶν περὶ τοὺς ἐντὸς τῶν πλοίων χειρισμοὺς καὶ τὰς μάχας, ἔλαβε σπουδαίαν πραγματικότητα ἐπὶ Κλαυδίου καὶ Νέρωνος.

Ὁ πρῶτος (ὁ Κλαύδιος) ἐπέτρεψε νὰ ναυμαχήσωσιν ἐπὶ τῆς λίμνης Φουκίνης δύο φατρίαι, Ῥόδιοι καὶ Τύριοι, ἐκ δώδεκα πλοίων ἑκατέρω. Οἱ καταδεδικασμένοι εἰς θάνατον, οἵτινες εὐρίσκοντο μεταξὺ τῶν ναυμαχοῦντων, ἐχαιρέτησαν τὸν αὐτοκράτορα

διὰ τῶν ἀκολουθῶν λέξεων, διαβαίνοντες κατὰ τάξιν ἐνώπιόν του. «Ave, imperator, morituri te salutant! (χαῖρε, αὐτοκράτωρ, οἱ μέλλοντες ν' ἀποθάνωσι σὲ χαιρετοῦν!)» — Ave te vos! (χαίρετε!)» ἀπεκρίθη ὁ Κλαύδιος ὑποκλινόμενος.

Ὁ Νέρων ἤνοιξε πλατεῖαν τάφρον εἰς τὸ διαχωρίζον τὴν λίμνην Φουκίνην τοῦ ποταμοῦ τῆς Λύρας ὄρος, διὰ τὴν μεγάλην ναυμαχίαν τὴν ὁποίαν προσέφερεν ὡς θέαμα εἰς τὸν λαόν. Τρίτωνες καὶ τεχνικαὶ σειρήνες καὶ στόλος τριήρων περιέχων περὶ τὰς εἰκοσι χιλιάδας μαχητῶν, ἐφάνησαν κατὰ τὴν ναυτικὴν ταύτην παράταξιν.

Ἡ μάχη, ἥτις ἤρξατο ἅμα τῇ ἀνατολῇ τοῦ ἡλίου διὰ νὰ λάβῃ πέρας τὴν νύκτα, ἦτο αἱματηροτάτη, καὶ ἡ ἐορτὴ ἐκόστισεν εἰς τὸ δημόσιον ἀκριβὰ, ἀλλὰ τὸ θέαμα ἦτο πλήρες.

Οἱ κατὰ τῶν χριστιανῶν ἐνεργούμενοι καταδιωγμοὶ ὑπὸ τοῦ Νέρωνος καὶ τῶν διαδόχων του, καταδιωγμοὶ οἵτινες παρέδιδον καθ' ἐκάστην νέα θύματα εἰς τοὺς ὄνυχας καὶ τοὺς ὀδόντας τῶν θηρίων τοῦ Κολοσσαίου, ἡ ἐποχὴ τῶν μαρτύρων τέλος, ἐθεωρήθη ὡς ποινικὴ ἐκτέλεσις, ἥτις μετετράπη εἰς δημόσιον θέαμα. Ἐπομένως δὲν δύναμεθα νὰ κατατάξωμεν αὐτὴν μεταξὺ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν θεαμάτων τοῦ σταδίου. Ἀλλως τε, τί νὰ εἴπη τις περὶ τῶν φονικῶν τούτων σκηνῶν, καθ' ἃς τὰ ἀφωπλισμένα θύματα ἐρρίπτοντο μόνον ὡς τροφή εἰς τοὺς ξένους τῶν θεάτρων, τὰ θηρία.

Ἐξ ὅλων ὅμως τῶν θεαμάτων τῶν κονιστρῶν τῆς Ῥώμης, οἱ ἀγῶνες τῶν μονομάχων ὑπῆρξαν τὸ περιεργότερον, τὸ μᾶλλον κινεῖν τὸ διαφέρον καὶ τὸ δημοτικώτερον θέαμα.

Οἱ ἀγῶνες οὗτοι, μεταφερθέντες εἰς Ῥώμην παρὰ τῶν Ἑτρούσκων, συνέβησαν τὸ πρῶτον ἐπὶ τῆς δημοσίως γενομένης κηδείας τοῦ πατρὸς τοῦ Μάρκου Βρούτου. Μονομάχοι δ' ἦσαν οἱ αἰχμάλωτοι, οἱ ἀντάρται δούλοι καὶ οἱ ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου καταδικασθέντες κακοῦργοι.

Ἀργότερα δὲ, ὅτε τὸ εἶδος τοῦτο τῆς θρησκευτικῆς θυσίας κατήντησε δημόσιος διασκεδάσις, ἡ τάξις τῶν μονομάχων ἐντελῶς μετεβλήθη. Μεταξὺ τῶν αἰχμαλώτων

Γαλατῶν, τῶν βαρβάρων τοῦ βορρᾶ, προσετέθησαν καὶ οἱ ἐκουσίως κατατασσόμενοι ὡς μονομάχοι (auctorati), οἵτινες ἐπωλοῦντο ἀντὶ μεγάλης ἀμοιβῆς εἰς τοὺς μονομαχοκαπήλους (lanistas), πρὸς τοὺς ὁποίους ἐδεσμεύοντο διὰ τοῦ ἐξῆς ὅρκου. «Ὁμνύω νὰ ὑποφέρω τὸν σίδηρον, τὸ πῦρ, τὴν ἄλυσσον, τὰ κτυπήματα, τὸν διὰ τοῦ σιδήρου θάνατον, καὶ νὰ ὑπακούω πάντοτε πρὸς ὃν ὑπεχρεώθην.»

Οἱ μονομαχοκάπηλοι (lanistes) οὗτοι ἦσαν ἀπελεύθεροι, ἐκ τῶν ἀρχαίων μονομάχων, οἵτινες ἐξήσκουν τοὺς ἐθελοντάς (auctoratos) εἰς τὴν τέχνην τοῦ μονομάχου, διδάσκοντες αὐτοῖς τὴν θεωρίαν καὶ τὴν πρᾶξιν τῶν ἀγώνων· ἐμάνθανον πρὸς τοῦτοις εἰς αὐτοὺς νὰ ἀποθνήσκωσι μετὰ χάριτος.

Τὸ ἄθροισμα τῶν μαθητῶν τούτων μονομάχων ὠνομάσθη οἰκογένεια (familia.)

Οἱ πλουσιώτεροι μονομαχοκάπηλοι κατεῖχον σχολεῖα, ἐνθα ἔτρεφον καὶ ἐγύμναζον τοὺς μαθητάς των, διὰ νὰ τοὺς πωλήσωσιν εἰς τὸ Κράτος ἢ εἰς τοὺς εὐγενεῖς, οἵτινες παρεῖχον ἐνίοτε θεάματα εἰς τὸν λαόν.

Οἱ ἀθληταὶ ἐξησκούντο λοιπὸν ἐκεῖ μεζύλινα ξίφη, καὶ ἀνέπτυσσον τὰς δυνάμεις των διὰ τῆς γυμναστικῆς. Τροφὴ ἐνισχύουσα, κεκανονισμένη δι' ἀκριβοῦς φροντίδας, ἠύξανε τὴν σωματικὴν ζωηρότητα των.

Τὰ ἀποτελέσματα ὑπῆρξαν τόσον μεγάλα, ὥστε οἱ αὐτοκράτορες ἀνέλαβον τὴν ὑψηλὴν προστασίαν τῶν σχολείων τούτων, τῶν ὁποίων ἐνεπιστεύθησαν τὴν γενικὴν διοίκησιν εἰς τὰ μεγαλῆτερα πρόσωπα τῆς αὐτοκρατορίας μετὰ τὸν τίτλον τοῦ ἐπιμελητοῦ (censor).

Τὰ περιφημότερα σχολεῖα ἦσαν τὸ τῆς Καπύης, τῆς Ῥαβέννης, τῆς Ῥώμης.

Ὁ τρίτος τῶν δούλων πόλεμος, ὅστις ἔφερεν ἐπὶ τῆς Ἰταλίας τὸ πῦρ καὶ τὸ αἷμα, ἀπέδειξε τοῦλάχιστον τὴν ἀξίαν τῶν μαθημάτων τούτων τῶν σχολῶν. Ὁ Σπάρτακος καὶ οἱ ἐβδουμήκοντα μονομάχοι, οἱ διαφυγόντες μετ' αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ σχολείου τῆς Καπύης, ὑπῆρξαν ἡ ψυχὴ τῶν ἐπαναστατησάντων τούτων δούλων, οἵτινες, ἀφοῦ ἐπολέμησαν τοὺς Ὑπάτους· λεύγας τινὰς μα-

κρὰν τῆς Ῥώμης, ἔφρανίσθησαν μόνον ὑπὸ τοῦ Πομπηίου.

Οἱ μονομάχοι εἰσῆρχοντο κατὰ ζεύγη εἰς τὸ στάδιον, ὅταν ἦσαν ὅλοι ἠνωμένοι· μονομαχοκάπηλός τις ἐξήταζε τὰ ὄπλα των, διὰ νὰ ἰδῇ ἂν ἦσαν εἰς καλὴν κατάστασιν, καὶ ματὰ τινὰς βηματισμοὺς καὶ προσποιητὴν μάχην, αἱ σάλπιγγες ἔδιδον τὸ σημεῖον τῆς ἀληθοῦς πάλης.

«Νικᾷ! (habet)» ἐφώναζεν ὁ λαός, ὅταν μονομάχος τις ἐπιπτεν· ὕψωνε τὴν χεῖρα, τὸν ἀντίχειρα πρὸς τὰ ἄνω, ἂν ἤθελε ν' ἀποθάνῃ ἐπὶ τῆς θέσεως, καὶ ἐκλινε τὸν ἀντίχειρα πρὸς τὴν γῆν, ὅταν ἐπεθύμει νὰ σωθῇ. Κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην περίπτωσιν μετέφερον τὸν πληγωμένον εἰς τὸ σκυλευτήριον (spoliare), ἐνθα ἐπνιγον αὐτὸν, ὅταν οἱ ἱατροὶ διεγίνωσκον τὴν πληγὴν θανατηφόρον, ἢ ὅταν ἡ θεραπεία ἤθελεν εἶσθαι πολὺ μακρὰ καὶ ἐπαχθὴς.

Οἱ δυστυχεῖς, οἵτινες ἐξήρχοντο ζῶντες τοῦ ἀντροῦ τούτου τοῦ θανάτου, μετεφέροντο εἰς τὰ ὁποῖα ἀνῆκον γυμναστήρια σχολεῖα.

Ὑπολογίζονται περὶ τὰ δέκα πάντε εἶδη διαφόρων μονομάχων.

Ὑπῆρχον κατὰ πρῶτον οἱ ἀντιδάται (andabatae), οἵτινες ἔφερον περικεφαλαίαν καὶ ἐμάχοντο ἔφιπποι· οἱ ἀντιδάται ἦσαν ἐν γένει ὀπλισμένοι μετὰ λόγχας καὶ ἀκόντια.

Οἱ ἐπιτύμβιοι (bustuarii), εἶδος θυμάτων, τὰ ὁποῖα ἐθυσίαζον κατὰ τὰς κηδείας· συνήθως τοιοῦτοι ἦσαν γέροντες μονομάχοι ἀδύνατοι, δούλοι καὶ ἀγορασθέντες ὑπὸ τῶν μονομαχοκαπήλων.

Οἱ διμάχαιοι (dimacheri). Κατὰ μίμησιν τῶν ἐλλήνων ἡρώων, οὗτοι ἐμάχοντο ἄνευ ἀσπίδος μετὰ ξίφους εἰς ἑκατέραν τῶν χειρῶν.

Οἱ ἔφιπποι μονομάχοι, τεθωρακισμένοι καὶ φέροντες περικεφαλαίαν, ἐφόρμων κατ' ἀλλήλων ἐξ ἑκατέρου ἄκρου τῆς κονίστρας βάλλοντες μακρόθεν βαρὺ ἀκόντιον.

Οἱ ἄρματομάχοι (essedarii), φερόμενοι ἐπὶ πολεμικοῦ ἄρματος, ἔβαλλον τὸ ἀκόντιον καὶ ἀκολούθως ἠγωνίζοντο πεζοὶ διὰ τοῦ ξίφους.

Οἱ ὑπὸ τοῦ δημοσίου ταμείου διατηρού-

μενοι (fiscales) μονομάχοι τῶν σχολείων ἐκμισθωθέντες ὑπὸ τῆς ἐπικρατείας.

Οἱ Γαλάται μονομάχοι, οἵτινες κατήγοντο ἐκ τῶν αἰχμαλώτων, καὶ τῶν ὁποίων τὸ ὄνομα ἐδόθη ἀκολουθῶς εἰς τοὺς ῥωμαίους δούλους, τοὺς ὁποίους ὥπλισαν ὡς ἐκείνους.

Οἱ ὀπλομάχοι (hoplomachi) ἔφερον κράνος καὶ ἦσαν ὥπλισμένοι διὰ βραχιονιστήρων ἐλληνικῶν.

Οἱ βροχοφόροι (laquearii) εἶχον βρόχους διὰ τῶν ὁποίων προσεπάθουν νὰ ἀπάγξωσι τοὺς ἐναντίους των.

Οἱ μορμύλλωνες (mirmillones), Θρᾶκες ἢ Γαλάται, ὥπλισμένοι διὰ κυρτῆς μαχαίρας καὶ ὠρειδοῦς ἀσπίδος· ἡ μὲ προσωπεῖον περικεφαλαία των ἔφερε κορύμβην παριστῶσαν ἰχθύν· «δὲν θέλω, σὲ νὰ νικήσω, Γαλάτα, ἀλλὰ τὸν ἰχθύν σου» ἐφώνει ὁ δικτυβόλος, τὸν ὁποῖον ἐπαρουσίαζον πάντοτε ὡς ἀνταγωνιστὴν τοῦ μορμύλλωνος· καὶ ὁ καλὸς οὗτος λαὸς τῆς Ῥώμης ἠγάλλετο γελῶν, ὅταν ὁ Γαλάτης περιπλεκόμενος ἐντὸς τῶν ὀπῶν τοῦ δικτύου διεπεράτο διὰ τῆς τριαίνης ὑπὸ τοῦ δικτυβόλου.

Οἱ δικτυβόλοι, ἐκτὸς τοῦ δικτύου καὶ τῆς τριαίνης των εἶχον καὶ μικρὰν χρυσὴν περικεφαλαίαν καὶ κοθόρνους ἐλαφροτάτους, ἐπιτρέποντας αὐτοῖς νὰ διατρέχωσιν εὐκόλως τὴν κονίστραν.

Οἱ Σαμνῖται ἐμάχοντο δι' ἀμβλέων ὀπλῶν καὶ εἶχον περικεφαλαίαν μὲ πτεροθύσανον.

Οἱ Θρᾶκες ἠγωνίζοντο διὰ ξίφους κυρτοῦ καὶ πλατείας χαλυβδίνου ἀσπίδος.

Οἱ Γροσφομάχοι (velites) ἐρρίπτον μακρόθεν τόξα ἢ ἀκόντια.

Οἱ νικηταὶ ἐλάμβανον κλάδους φοίνικος, στεφάνους φύλλων, ἐνίοτε δὲ καὶ χρηματικὴν τινα ποσότητα.

Ὁ Κράσσης διένειμεν καὶ στεφάνους ἐκ φύλλων χρυσῶν. Οἱ γηραιοὶ μονομάχοι ἐλάμβανον πολλάκις τὴν ἀφεστίν των παρὰ τοῦ λαοῦ, ὅστις ἐδίδε τότε αὐτοῖς ξύλινον ξίφος εἰς σημεῖον ἐλευθερίας. Οὐδέποτε δὲ ἠδύναντο ν' ἀποκτήσωσι τὴν ἐντελῆ ἐλευθερίαν των, ὅταν εἶχον εἰσέλθει ὡς δούλοι εἰς τι σχολεῖον τῶν μονομάχων, ἀλλ' ἀπέτελουν ἰδίαν τάξιν (peregrini, deditici).

Οἱ ἀγῶνες τῶν μονομάχων, καταργηθέντες ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου, ὑφίσταντο ἔτι μέχρι τῆς βασιλείας τοῦ Ὀνωρίου Φλαβίου, ὅστις μετὰ τὴν ἥτταν τοῦ Ἀλαρίχου εἰς Παλαιντίαν ἔδωκεν εἰς Ῥώμην τὸν τελευταῖον ἐκ μονομάχων ἀγῶνα. Θ.

ΦΥΣΙΚΑΙ ΜΕΛΕΤΑΙ.

ΗΛΕΚΤΡΙΣΜΟΥ ΠΑΡΑΔΟΞΑ.

Ὅτι σώματά τινα μετὰ τινα τριβὴν ἔλκουσιν ἄλλα ἐλαφρὰ σώματα προσεγγιζόμενα εἰς αὐτὰ καὶ ὅτι αἰτία τούτου εἶναι δύναμις τις καλουμένη ἡλεκτρισμός· ὅτι ὁ ἡλεκτρισμὸς εὐρηται οὐ μόνον ἐν τῇ ἡλέκτρῳ, τῇ ὑέλῳ, τῇ ῥητίνῃ τριβομένῃ ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς νέφεσιν, ἐξ οὗ προκύπτουσιν αἱ ἀστραπαὶ, αἱ βρονταὶ, οἱ κεραυνοὶ, καὶ ἐλεύθερος ἐν ταῖς οἰκίαις, ταῖς ὁδοῖς, ὑπὸ τὰ δένδρα καὶ ἰδίως εἰς ὑψηλοὺς τόπους εἶναι γνώσεις κοινὰς τοῖς πᾶσιν, ἀλλὰ καὶ δὲν πρόκειται περὶ τούτων ἐνταῦθα. Τῇ ἐπιστήμῃ ἦν γνωστὸν πρὸ καιροῦ ὅτι τόποι τινὲς κατέχουσι πλείονα ἢ ἄλλοι ἡλεκτρισμόν, ἐσχάτως δὲ ἐν δημοσίῳ τινὶ μαθήματι ὅπερ παρέδωκεν ὁ ἐν Λουγδούνῳ σοφὸς καθηγητὴς Fournet ἀναφέρει περιέργους τινὰς παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν ἡλεκτρικῶν τούτων τόπων καὶ ἐξ ἰδίων ἐρευνῶν καὶ ἐκ διακοινώσεων τῶν φυσικῶν καὶ περιηγητῶν Εὐρέικου de Saussure, Boussingault, Livingstone καὶ Watson. Ἐκ τοῦ μαθήματος τούτου τοῦ σοφοῦ καθηγητοῦ ἐρανίζομεθα τὰ περιεργότερα καὶ παραθέτομεν αὐτὰ ἐνταῦθα χάριν τῶν ἀναγνώστων τοῦ Ἰλίσσου.

Εἰς Chihuahua τοῦ Μεξικοῦ καὶ ἔτι εἰς Νερεβόρακον κατὰ τὸν χειμῶνα αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς ἡλεκτρίζονται συχνότατα καὶ μάλιστα ὅταν κτενίζωνται μὲ λεπτὸν κτένα· πολλάκις ὑψοῦνται ὀρθαί καὶ ὅσῳ μᾶλλον κτενίζει τις αὐτὰς διὰ νὰ γίνῃ ἡ κόμμωσις λεία, τόσῳ μᾶλλον ἀνυψοῦνται· διευθύνονται πρὸς τοὺς δακτύλους καὶ ἀκο-